

Z historie Jednoty (1862–1869)

Josef Rudolf Vaňaus

In: Martina Bečvářová (author): Z historie Jednoty (1862–1869). (Czech). Praha: Prometheus, 1999. pp. 63–70.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/401751>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

JOSEF RUDOLF VAŇAUS

(1839 – 1910)

Josef Rudolf Vaňaus byl v době studia odborně nejvýraznějším ze čtveřice zakladatelů *Spolku pro volné přednášky z matematiky a fyziky*. Po celý život působil jako středoškolský učitel, velkorysým způsobem finančně podpořil české vědecké a odborné snahy.

Studium, Spolek, Jednota

Josef Rudolf Vaňaus¹ se narodil 2. května 1839 v Komárově č. 22 jako syn řezníka a hostinského Jana Vaňause a Mariany rozené Zahradkové.³ Od tří let navštěvoval elementární školu v Komárově, kde vynikal v „počítání z hlavy“.

V jedenácti letech začal Vaňaus studovat na německém gymnáziu v Jindřichově Hradci. Po celou dobu studia měl vynikající prospěch, vzorné chování i tzv. pozornost; s výjimkou druhého ročníku měl výborně hodnocenou i píli. Od třetího ročníku patřil mezi nejlepší žáky, od šestého ročníku byl již první ve třídě. Od pátého ročníku si zapisoval nepovinnou češtinu a němčinu, v sedmém ročníku studoval logiku, v posledním ročníku měl zapsanu filozofickou propedeutiku a zpěv, ve druhém pololetí navíc i gymnastiku. Během školní docházky nezameškal ani jedinou vyučovací hodinu. Majetkové poměry rodiny byly velmi skromné; na gymnáziu platil Vaňaus školné pouze jedno pololetí, v ostatních byl od placení osvobozen. Od čtvrtého do sedmého ročníku uváděl jako své budoucí studium práva, v posledním ročníku však zaměřil pozornost na matematiku; soukromým studiem tehdy ovládl základy vyšší matematiky.⁴

V roce 1858 složil Vaňaus s vyznamenáním maturitní zkoušku; rozhodl se studovat na pražské univerzitě matematiku a fyziku.

Na filozofické fakultě v Praze studoval Vaňaus v letech 1858–1862; při zápisu se přihlásil k české národnosti. Jeho hlavní zájem se soustředil na matematiku a přírodní vědy (profesoři V. Pierre, V. Matzka, J. F. Kulik, J. Böhm, A. Reuss, F. Stein a F. Rochleder), dále navštěvoval přednášky z psychologie a filozofie (profesoři J. H. Löwe, W. Volkmann, R. Zimmermann, J. N. Kelle a J. Padlesak). Zajímal se i o polskou literaturu, srovnávací

¹ Sám se podepisoval Josef R. Vaňaus; v gymnaziálním katalogu je veden jako Joseph Waniaus, Joseph Waňaus, Josef Waniaus či Josef Waňaus, v katalogích posluchačů filozofické fakulty pražské univerzity jako Josef Waniaus, v novinách se objevovalo jeho jméno i ve verzi Josef R. Vaňous.

² Komárov leží asi 8 km západně od Soběslavi; Ottův slovník naučný uvádí, že v roce 1890, tj. půl století po Vaňausově narození, měl 291 obyvatel a 40 domů.

³ Viz matrika narozených římskokatolického farního úřadu Hlavatce 1819–1846, str. 168, Státní oblastní archiv Třeboň. V matrice je uvedeno, že otec Jan, šenkýř, je synem výměnkáře Františka Vaňause z Komárova č. 22 a zemřelé Kateřiny Váchové z Borkovic, matka Mariana je dcerou Matouše Zahradky, sedláka z Komárova č. 17, a Anny Dvořákové z Mažic.

⁴ Viz katalogy pro školní rok 1850/51 až 1857/58, fond Gymnázium Jindřichův Hradec, Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci. Poznamenejme, že v letech 1849–1857 studoval na gymnáziu v Jindřichově Hradci František Josef Studnička.

zvukosloví a tvorbu slov.⁵ Na univerzitě pobíral jindřichohradecké stipendium 68 zlatých 25 krejcarů, které získal ještě za studia na gymnáziu,⁶ finančně ho na studiích podporoval jeho strýc, farář Josef Vaňaus.

Na univerzitě sepsal Vaňaus práci *Über die Methode der kleinsten Quadrate und deren Anwendung*, za kterou získal v dubnu 1860 *první cenu sboru doktorů filozofické fakulty v Praze*.⁷ Jako host navštěvoval přednášky z *všeobecné matematiky* na pražské polytechnice, neboť si chtěl přehledně zopakovat základy vyšší matematiky.⁸

V roce 1861 postihly jeho strýce vážné finanční problémy, Vaňaus proto zůstal téměř bez prostředků. Proto dne 4. října 1861 požádal o stipendijní podporu na poslední školní rok 1861/62. Ta byla schválena dne 14. února 1862, ale s výraznou omezující podmínkou — peníze měly být vyplaceny až po sepsání a přijetí jeho domácí písemné práce pro zkoušku učitelské způsobilosti nebo po připuštění k dalšímu studiu. Vaňaus tuto finanční podporu získal až v červnu 1862, kdy byla jeho domácí práce pro dosažení učitelské způsobilosti přijata a ohodnocena. V posledním roce na univerzitě tak musel hodně času a energie věnovat svému finančnímu zajištění.

V zimě roku 1861 se Vaňaus podílel na aktivitách souvisejících se založením *Spolku pro volné přednášky z matematiky a fyziky*. Dne 28. března 1862 byl zvolen jeho prvním místopředsedou (na letní semestr 1861/62), podruhé byl do této funkce zvolen dne 10. července 1862 (na zimní semestr 1862/63) a dne 16. března 1863 potřetí (na letní semestr 1862/63). Od 12. ledna 1863 vykonával funkci knihovníka. V době svého působení ve *Spolku* měl tři přednášky.⁹

Dne 25. března 1870 byl Vaňaus na valné hromadě *Jednoty českých matematiků* jmenován jejím čestným členem, o třicet let později složil jednorázový poplatek 100 korun a stal se tak členem zakládajícím.¹⁰

Zkouška učitelské způsobilosti, doktorát

Po ukončení studií na univerzitě složil Vaňaus zkoušku učitelské způsobilosti. O její složení zažádal 12. 1. 1862 c. k. zkušební komisi (*k. k. Prüfungs-commission*), dne 27. ledna mu byla zaslána témata domácích prací; z matematiky je zadal profesor V. Matzka, z fyziky profesor V. Pierre a z didaktiky profesor W. Volkmann:

⁵ Viz katalogy posluchačů filozofické fakulty 1858/59 až 1861/62, kartón č. 153 a 154, Archív UK.

⁶ Stipendium bylo Vaňausovi uděleno dne 27. srpna 1857 rozhodnutím č. 33 246, viz katalog jindřichohradeckého gymnázia za školní rok 1857/58, kn. č. 182, Státní okresní archív v Jindřichově Hradci, a katalogy posluchačů filozofické fakulty pražské univerzity 1858–1862, Archív UK.

⁷ Práce se nezachovala, je však připomínána ve Vaňausově vlastním životopise datovaném 12. 1. 1862 (N(ZKG I), kartón č. 19, složka J. R. Vaňaus, Archív UK), v Ottově slovníku naučném, v nekrolozích i ve *Výroční zprávě c. k. státního gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1896*.

⁸ Viz Vaňausův životopis z roku 1862.

⁹ Dne 7. 7. 1862 *Über die Seitenverhältnisse in einem beliebigen Polygon*, dne 1. 12. 1862 *O vyvinování řad*, dne 16. 3. 1863 *O použití vážek k vážení břemen ve vícero soustavách*.

¹⁰ Viz Výroční zpráva JČM za správní rok 1900–1901, str. 7.

Matematika:

Kriticky objasnit pojmy diferenciálu a integrálu a jejich podstatu; vysvětlit je na obsahu rovinných útvarů a povrchu těles, integrálním výpočtem určit objem dvou těles, z nichž jedno jest zadáno pravouhlými a druhé polárními souřadnicemi.

Fyzika:

Základní zákon vzájemného působení dvou elektrických proudových prvků podle nynějších znalostí odvozený; aplikovat jej na výpočet momentů setrvačnosti, které vznikají působením nepohyblivého vodiče na pohyblivý vodič.

Pedagogika a didaktika:

V čem spočívá zvláštnost matematické (geometrické) metody a zda se tato metoda hodí stejně ke zpracování všeobecných vědomostí vůbec a filozofických zvlášť.

Na vypracování domácích prací byla stanovena lhůta 12 týdnů; po jejím uplynutí bylo nutno práce poslat zkušební komisi spolu se stvrzenkou zemské hlavní pokladny o zaplacení zkušební taxy (10 zl. 50 krejcarů). V úvodu každé práce musely být uvedeny prameny, ze kterých kandidát čerpal.

V květnu byla zhodnocena Vaňausova domácí práce z pedagogiky, v červnu ostatní práce. Všechny byly hodnoceny jako dobré, z hlediska gramatického a stylistického jako výborné.¹¹

V červnu a červenci stanovila zkušební komise témata klauzurních prací z gramatiky, matematiky, fyziky a didaktiky. Uvedme pro zajímavost témata z matematiky a fyziky:

Matematika:

1. *Co je to obelisk? Jak se zkonstruuje? A jak se vypočítá jeho objem?*

2. *Jestliže ke dvojici různoběžných (mimoběžných) přímek je jiná dvojice přímek s nimi po řadě rovnoběžných, potom je úhel přímek v obou dvojicích stejný a roviny, v nichž leží jednotlivé dvojice přímek (rovnoběžné s oběma přímkami jednotlivých dvojic), jsou navzájem rovnoběžné. Dokažte!*

3. *Za jakých podmínek mohou ležet čáry určitého typu na dané ploše a speciálně přímka nebo křivka na ploše druhého řádu.*

Fyzika:

Úkolem je vybudovat pojem vlnění, vysvětlit jeho rozmanité formy a objasnit jevy, které vzniknou při přechodu vlny z jednoho prostředí do druhého.

V písemné klauzurní práci z matematiky (podle hodnocení V. Matzky) Vaňaus dobře zpracoval první téma, zcela špatně pak téma třetí; přesto však byla práce přijata. Ve fyzice rozebral na 16 stránkách zákony pro kmitání a chvění, pohovořil o odrazu vln; odpověď byla neúplná. Profesor V. Pierre rozhodl, aby práce byla přijata a aby byly kandidátovy znalosti prověřeny při ústní zkoušce.

¹¹ Poznamenejme pro zajímavost, že Vaňausova domácí práce z fyziky měla 56 stran.

Dne 30. června 1862 složil Vaňaus zkoušku z českého jazyka (komise: M. Hattala, K. J. Vietz, J. Kvičala a A. Reuss), dne 2. července 1862 z matematiky a fyziky (komise: V. Pierre, V. Matzka, A. Reuss, F. Stein) a zkoušku z německého jazyka (komise: J. N. Kelle, W. Volkmann, K. J. Vietz, K. Höfler a A. Reuss).

Při ústní zkoušce z matematiky řešil tyto úlohy:

Pomocí pravoúhlých souřadnic určit rovinu, která obsahuje danou přímku, resp. je rovnoběžná s danou přímkou; jak může být na dané rovině nebo ploše získána přímka; vypočítat sférický trojúhelník zadaný dvěma stranami a úhlem jimi sevřeným.

První otázku kandidát nezodpověděl vůbec, z čehož komise usoudila, že nezná základní principy analytické geometrie. Další dvě otázky zodpověděl správně a prokázal značnou zručnost při provádění algebraických a trigonometrických úprav a výpočtů. Vzhledem k jeho početní zběhlosti komise prohlásila výsledek zkoušky za dostačující.

Při ústní zkoušce z fyziky Vaňaus vysvětlil tvar vlny, tvar dráhy, kmitání, vlnění a chvění. Všem požadavkům vyhověl výborně. Také zkoušku z německého jazyka složil výtečně. V českém jazyce rozebral článek z *Malého výboru z veškeré literatury české* a prokázal dobrou orientaci v české gramatice a skladbě.

Dne 4. července přednesl na gymnáziu na Malé Straně zkušební přednášku z matematiky na téma: *Dokažte větu, že každý trojboký hranol lze rozdělit na tři stejně velké trojboké jehlany a odtud odvoďte, jak lze vypočítat objem jehlanu.*

Podle hodnocení profesora V. Pierra bylo téma podáno správně, ale příliš stručně. Námitky byly k Vaňausovým obrázkům i k otázkám, které kladl studentům. Jeho vystoupení bylo dále hodnoceno takto:

Jinak hlas kandidátův je silný a zvučný, jeho vyjadřování čisté a zřetelné, jeho držení těla a mimika přiměřené, takže se očekává, že jakmile se naučí z dobrých příkladů didaktice, vzdělá se ke správnému gymnaziálnímu učitelství.

Dne 9. července komise ve složení A. Reuss, V. Matzka, V. Pierre, F. Stein, W. Volkmann, J. H. Löwe a J. N. Kelle vyslovila závěr:

... kandidát se jeví velmi způsobilý pro vyučování v matematickém oboru na vyšším gymnáziu, způsobilý v oboru fyzikálním, ... je schopen tyto obory na vyšším gymnáziu učit v německém i českém jazyce.

Současně mu byla přiznána schopnost učit češtinu na nižším gymnáziu.¹²

V letech 1861 až 1864 splnil Vaňaus všechny podmínky pro získání doktorátu. V souladu s tehdejší zákonem o doktorátech složil čtyři rigorózní zkoušky: z matematiky dne 22. ledna 1861, z fyziky dne 27. května 1862, z filozofie dne 13. ledna 1864 a z historie dne 19. července 1864. Dne 23. srpna 1864 byl promován doktorem filozofie.¹³

¹² Všechny materiály vztahující se k Vaňausově zkoušce učitelské způsobilosti jsou uloženy v Archivu UK, fond N(ZKG I), kartón č. 19, složka J. R. Vaňaus. Jsou psány německy.

¹³ Viz K. Beránek: *Přehled doktorů filozofie 1847–1882*, strojopis, Archiv UK, str. 32.

Neúspěšné konkurzy

Ve školním roce 1862/63 se Vaňaus na pražské polytechnice ucházel o místo docenta *elementární a vyšší matematiky* pro české přednášky. Komise profesorského sboru navrhla jako *primo loco* G. Skřivana, jako *secundo loco per majore* dr. Schöbla a jako *tercio loco* dr. Schwarze. Česká menšina navrhovala na druhé a třetí místo J. R. Vaňause a A. Grünwalda. Místo však získal G. Skřivan.¹⁴

V roce 1864 se Vaňaus zúčastnil konkurzu na místo honorovaného docenta *vyšší matematiky a analytické mechaniky* na pražské polytechnice. Toto místo získal F. J. Studnička.¹⁵

V roce 1866 byl na pražské polytechnice vypsán konkurz na místo mimořádného profesora *matematiky a analytické mechaniky s českým vyučovacím jazykem*. Ucházelo se o něj osm kandidátů. Profesorský sbor z nich v říjnu vybral G. Blažka, J. R. Vaňause a M. Pokorného. Místo získal Gabriel Blažek.¹⁶

Pedagogické a osvětové působení

Od září 1862 začal Vaňaus vyučovat jako suplující profesor na akademickém gymnáziu v Praze; setrval zde šest let.

V roce 1868 byl jmenován řádným profesorem matematiky a fyziky na c. k. vyšším gymnáziu v Jičíně, kde nastoupil na místo profesora Josefa Baudiše.¹⁷

Na jičínském gymnáziu působil Vaňaus od 24. září 1868 do 15. února 1896. Vyučoval matematiku a fyziku téměř ve všech třídách, týdně míval 17 až 20 hodin. Od školního roku 1868/69 do roku 1894/95 byl správcem fyzikálního kabinetu, pečoval o rozšiřování fyzikálních i matematických pomůcek, ve výročních zprávách školy uveřejňoval seznam nově pořízených přístrojů.¹⁸ Od roku 1875 až do svého penzionování řídil meteorologickou stanicí gymnázia, která pravidelně zasílala výsledky měření do Prahy. V roce 1885 napsal do výroční zprávy gymnázia stručnou informaci [V7] o práci školní deštoměrné stanice.¹⁹ V letech 1872 až 1883 publikoval pět článků v *Časopise pro pěstování matematiky a fyziky* (viz [V1]–[V4], [V6]).

V Jičíně se Vaňaus snažil šířit vzdělanost a osvětu. Stal se zakládajícím členem *Spolku pro podporování chudých studujících*, který vznikl v roce 1883

¹⁴ Více viz [3], díl I., str. 406–407.

¹⁵ Viz [3], díl I., str. 446–447, a dále Martina Němcová: *František Josef Studnička 1836–1903*, Prometheus, Praha 1998, str. 29.

¹⁶ Více viz [3], díl I., str. 478 a 499.

¹⁷ J. Baudiš (1825–1898) se stal profesorem a později ředitelem akademického gymnázia v Praze. Více o jeho životě viz XXXV. roční zpráva c. k. akademického gymnasia v Praze, 1899, str. 67–68.

¹⁸ Více o Vaňausově působení na jičínském gymnáziu viz *Výroční zprávy c. k. gymnasia vyššího v Jičíně 1885/6–1890/1* a *Výroční zprávy c. k. státního gymnasia vyššího v Jičíně 1892–1910*.

¹⁹ Poznamenejme, že Vaňaus byl správcem školní meteorologické stanice, která pravidelně zasílala výsledky měření do Prahy F. J. Studničkově. Více viz Martina Němcová: *František Josef Studnička 1836–1903*, Prometheus, Praha 1998, str. 167–181.

při jičínském gymnáziu, byl zakládajícím členem *Jednoty literární v Jičíně* a aktivním členem místního odboru *Ústřední matice školské*. V *Jednotě literární* působil jako člen výboru, prováděl revizi účtů a zastával funkci pokladníka. Na pravidelných schůzích a „dýchánkách“ rád hovořil o nejnovějších technických vynálezech, proslavil několik přednášek.²⁰

Jeho přednášky bývaly poutavé a hojně navštěvované. Podívejme se na některé dobové zprávy, které charakterizují nejen Vaňausovy populární přednášky, ale i atmosféru druhé poloviny minulého století.

Přednášku o Edisonově fonografu uspořádal ... p. Dr. Vaňous ... a našel velmi četné a vděčné obecnstvo, žádoucí seznati tento fenomenální vynález, jenž v době nejnovější spůsobil tolik sensace. Pan Dr. Vaňous předeslav nejprve několik slov o zvuku a jeho povaze, blíže vysvětlil soustavu fonografického přístroje, překvapujícího svou jednoduchostí, načež přikročil k zajímavým experimentům reprodukuje fonografem nejprve pozdrav, který do přístroje ještě před zahájením přednášky byl provolán. Stroj, jehož válec proužkem staniolovým polepený klikou v otáčení byl uveden, pronesl tu dosti zřetelně, ač hlasem přitlumeným, k obecnstvu následující větu: „Edisonův fonograf vítá všechny přítele pokroku a volá jim srdečné nazdar!“ — Stroj opakoval i písně, které do něho byly zpívány a velikou veselost spůsobil, když si počal melodicky prozpěvovati národní: „Holka modrooká nese dávej u potoka“. Výborně opakoval tento mluvící stroj napodobené kokrhání kohoutí, zvláště ale mužský smích s věrností překvapující. Pan Dr. Vaňous konče přednášku svoji zmínil se o četných vadách dosavadního fonografu. ...²¹

Veřejné přednášky Akademické Čtenářské Jednoty ... počnou již dnes ... zajímavou přednáškou p. prof. Dra Vaňause „o telefonu“ v 6 hodin večer na městské radnici. Pan professor uvolil se vzhledem k vlasteneckému účelu, na nějž má se čistý výnos obrátiti, po několika dlouhých letech opět obecnstvu našemu známým svým poutavým a zábavným způsobem podati ve své přednášce vědecké poznatky moderní vymoženosti, telefonie. Pan Dr. Vaňaus zasvětil sice celý svůj život vědě a požívá také pro tuto svou učenost zasloužené vážnosti i v kruzích odborných, ale dovede se přizpůsobiti vždy svému posluchačstvu, jemuž lehce srozumitelným přednesem hledí dodati zájmu pro věc; také k této přednášce připravil si některé pěkné pokusy s praktickým užíváním telefonu jak při mluvě obyčejné, tak i při zpěvu, na což zvláště upozorňujeme.²²

Vaňaus byl rovněž dlouholetým jednatelem *Jednoty českých matematiků* pro Jičín a okolí; v roce 1874 se zapojil do diskuse o rozdělení *Časopisu pro*

²⁰ Podle jičínského tisku přednesl např. v *Jednotě literární* dne 23. 10. 1880 přednášku *O potřebě estetického vzdělání*, která byla publikována jako [V5], dne 30. 10. 1881 *O životě a působení Bolzanově*, dne 2. 3. 1884 *O výstavě elektrické ve Vidni* a dne 1. 12. 1894 *O telefonu*. Mimo *Jednotu literární* proslavil v lednu 1879 přednášku *O Edisonově fonografu*. Viz Krakonoš 1(1879), č. 1 z 12. 1., str. 2; 2(1880), č. 20 z 24. 10., str. 169; 3(1881), č. 20 z 23. 10., str. 169; 6(1884), č. 6 z 10. 2., str. 45; 6(1884), č. 10 z 9. 3., str. 77; Jičínský obzor 2(1881), příloha č. 1 ze 7. 11., str. 1–2; 2(1881), příloha č. 25 z 16. 10., str. 1; 15(1894), č. 23 z 1. 12., str. 2.

²¹ Krakonoš 1(1879), č. 1 z 12. 1., str. 2.

²² Jičínský obzor 15(1894), č. 23 z 1. 12., str. 2.

pěstování matematiky a fyziky na odbornou a didaktickou část.²³ Výraznou publikační aktivitu neměl; pro *Časopis* napsal pouze pět krátkých článků. Žil skromným životem, který věnoval výchově mladé generace. Je pravděpodobné, že velmi pozitivně ovlivňoval zájem jičínských studentů o matematiku a fyziku.

*Po celou dobu, kterou v Jičíně pobyl, žil způsobem pravidelným a odměrným. Prázdné hodiny trávil obyčejně ve fyzikálním kabinetě, zabývá se prací vědeckou i praktickou; v určitou hodinu odcházel z gymnasia na procházku nebo do besední čítárny, v určitou hodinu ubíral se večer z hostince k nočnímu odpočinku. V jídle a pití byl velice střídný, i jinak celkem spořivý. Byl členem mnoha kulturních spolků a míval časem poučné přednášky.*²⁴

*... oddán výchově a vzdělávání mládeže po stránce vědecké, mravní i tělesné, mimo to horlivě pěstuje své studium odborné; výsledky práce jeho vychovatelské obrážejí se v lásce a neobmezené úctě všech jeho žáků ... výsledky studií uloženy jsou v pracích vědeckých, i tiskem vydaných i k tisku připravených ... články paedagogické a přírodovědecké v různých časopisech, Analytická geometrie, Angulometrie a sedmimístné logaritmny angulometrických funkcí, kteráž díla dlouholeté nadlidské práce potřebují ještě poslední pečlivé ruky. ...*²⁵

Závěr života

Dne 12. února 1896, po třiatřiceti letech pedagogické činnosti, byl J. R. Vaňaus vyznamenán zlatým záslužným křížem s korunou a o tři dny později byl rozhodnutím č. 3622 penzionován.

Po odchodu do penze žil Vaňaus v Praze u své neteře, paní Marie Koernerové, ženy zemského advokáta, poslance a prezidenta advokátní komory, JUDr. Eduarda Koernera. Krátce ještě působil jako profesor matematiky na soukromém gymnáziu akademie hraběte Straky. Kuratorium akademie mu dne 7. října 1899 výnosem č. 17 svěřilo vyučování matematiky v I. a II. třídě. Učil česky a německy, celkem 12 hodin týdně. Koncem školního roku 1899/1900 akademii opustil.²⁶

Po návratu do Prahy se více zajímal o činnost *Jednoty* a o aktivity *Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky*. V roce 1902 navrhl pro tento časopis obtížnou soutěžní úlohu a rozhodl se udělit zvláštní prémii za její nejlepší řešení.²⁷

Josef Rudolf Vaňaus zemřel dne 16. ledna 1910 v Praze II., v domě č. 653, na myelitidu (zánetlivé onemocnění míchy, většinou virového původu). Pohřeb se

²³ Více viz Věstník JČM za rok 1874, str. 43, 53 a 57.

²⁴ *Vaňaus Josef Dr. †. Nekrolog. Podává prof. Josef Vítke.* Výroční zpráva c. k. státního vyššího gymnasia v Jičíně 1909–1910, str. 91–92.

²⁵ Výroční zpráva c. k. státního gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1896, str. 39–40.

²⁶ Viz Výroční zpráva akademie hraběte Straky a jejího soukromého gymnasia v Praze za školní rok 1899–1900 a za školní rok 1900–1901.

²⁷ Viz ČPMF 31(1902), úloha č. 36 na str. 262; dále viz str. 264, 471–474, 484. Cenu získal Karel Rychlík.

konal o dva dny později v kostele sv. Štěpána; po ukončení obřadu byla rakev s ostatky uložena do rodinné hrobky na Olšanech.²⁸

Závěť Josefa Rudolfa Vaňause

V únoru 1910 byla otevřena Vaňausova závěť; Josef Rudolf Vaňaus se stal štědrým mecenášem české vědy. Ve své poslední vůli odkázal 50 000 korun *České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění* s přáním, aby byl založen fond na vytvoření *historického musea fysikálního*.²⁹

Česká akademie převzala Vaňausův dar na počátku roku 1911. V téže roce příslušná komise (L. Heyrovský a V. Strouhal) odmítla žádost kuratoria *Technického musea v království Českém*, které chtělo peníze z Vaňausova odkazu použít na zřízení *historického musea fysikálního*, a zároveň navrhla zřízení *Vaňausova fondu*; z úroků se měly vyplácet odměny za vynikající práce z matematiky a fyziky.³⁰

Vaňausův fond byl ustaven až v roce 1914, první odměny byly vyplaceny již v následujícím roce.³¹

V závěti Vaňaus odkázal 2 000 korun *Ústřední školské matici*. Té již dříve zaslal tzv. *milionový dar* 10 000 korun.³²

Jednotě českých matematiků odkázal Vaňaus své knihy a veškeré rukopisné práce. Již roku 1909 jí věnoval 5 000 korun, které se staly základem *Vaňausova nadačního fondu pro zdařilé práce mladých matematiků*; z úroků tohoto fondu měly být vypláceny odměny členům *Jednoty* za objevy ve fyzice a za vynikající práce z matematiky i fyziky.³³

LITERATURA

- [1] Houdek F., *Dějepis Jednoty českých matematiků*, JČM, Praha, 1872.
- [2] Posejpal V., *Dějepis Jednoty českých matematiků*, JČM, Praha, 1912.
- [3] Velflík A. V., *Dějiny technického učení v Praze, díl I. a II.*, Unie, Praha, 1906, 1909.

²⁸ Viz matrika zemřelých, sv. Štěpán Ú XV 25. 11. 1907 – 20. 6. 1914, Z 14, fol. 90, Archív hlavního města Prahy; nekrolog a pohřeb viz *Národní listy* 50(1910), č. 17 ze 17. 1., str. 2, a č. 19 z 19. 1., str. 3.

²⁹ Viz *Almanach České akademie* 21(1911), str. 89.

³⁰ Viz *Věstník ČAVU* 19(1910), str. 328, 458, a 20(1911), str. 330, 464–465.

³¹ Viz *Věstník ČAVU* 23(1914); stanovy fondu prof. Dra Jos. R. Vaňause jsou na str. 414–415. Viz dále *Věstník ČAVU* 24(1915), str. 113.

³² *Vaňaus Josef Dr.* † *Nekrolog. Podává prof. Josef Vítko*. Výroční zpráva c. k. státního vyššího gymnasia v Jičíně 1909–1910, str. 91–92.

³³ Vaňausův darovací dopis je z 25. listopadu 1909; viz *Půlstoleté jubileum Jednoty českých matematiků a fysiků v Praze*, Praha 1913, str. 2–4, 42–43.